

РЕЄСТР ЛОБІСТІВ УКРАЇНИ: НОВИЙ ЕТАП ПРОЗОРОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Чалий Михайло Григорович

*викладач кафедри військового права,
Військово-юридичний інститут
Національного-юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
м. Київ, Україна*

З метою визначення правових засад представляти свої комерційні інтереси та/або комерційні інтереси бенефіціару, відповідно до пункту 1 Розділу III Прикінцевих положень, не пізніше 1 вересня 2025 року набрав чинності Закон України «Про лобіювання» від 23 лютого 2024 р. № 3606-IX [1].

Вперше в національному законодавстві створено правову підставу для системного та прозорого впливу приватних і корпоративних інтересів на процес ухвалення державних рішень. Оскільки, до цього часу лобіювання фактично залишалось поза нормативним полем, а його практика часто супроводжувалася непрозорим тиском на органи влади та підвищенням ризиком до корупції [3, 4].

Адмініструваний Національним агентством з питань запобігання корупції Реєстр прозорості, покликаний збирати та систематизувати дані про суб'єктів лобістської діяльності, їхніх замовників, напрями впливу та фінансові витрати, що забезпечує підзвітність і відкритість інформації для дослідників, журналістів і громадськості (в розумінні громадського контролю), яке можна вважати за аналогією із визначеним поняттям у Законі України «Про запобігання корупції» [2, 5].

Попередні дані Реєстру свідчать, що протягом перших трьох місяців було зареєстровано понад 50 суб'єктів лобістської діяльності, що свідчить про активне залучення бізнесу до нового законодавчо врегульованої взаємодії з державою та початкового механізму ефективного контролю.

До набрання чинності Законом України «Про лобіювання», в країні фактично існував правовий вакуум у сфері лобістської діяльності: контакти між бізнесом та органами влади залишалися непрозорими, не фіксувалися в офіційних реєстрах та не існувало сучасного механізму контролю [3, 5].

Вказане не відповідало міжнародним стандартам прозорості та підзвітності, зокрема принципам ОЕСР, які передбачають облік усіх

контактів впливових груп на державні рішення [8]. Відсутність нормативного регулювання є загрозою непрозорого тиску, що іноді фіксувалося у публічних аналітичних оглядах та ЗМІ.

Порівняння з європейською практикою вбачається великий проміжок часу бездіяльності у цій сфері. Наприклад, у Польщі з 2005 року діє закон із обов'язковою реєстрацією лобістів, публічними слуханнями та кодексом етики, а на рівні ЄС функціонує Transparency Register, який охоплює всі основні інституції Європейського парламенту та Єврокомісії [6, 7, 9]. Контраст із європейською практикою свідчить про необхідність запровадження в Україні ефективних механізмів підзвітності та прозорості лобістської діяльності.

Закон України «Про лобіювання» встановлює комплекс механізмів контролю та відповідальності, спрямованих на забезпечення прозорості взаємодії бізнесу та держави. Суб'єкти лобістської діяльності зобов'язані зареєструватися у Реєстрі прозорості, надавати регулярні звіти про напрями впливу та фінансові витрати, а також розкривати інформацію про замовників та кінцевих бенефіціарів.

Додатково законом визначено категорії осіб, які не можуть здійснювати лобістську діяльність, включно з державними службовцями, політичними партіями та представниками ЗМІ, що мінімізує потенційні конфлікти інтересів. Порухення встановлених норм передбачає адміністративну відповідальність, штрафи та у ряді випадків – обмеження права на лобістську діяльність у майбутньому [1, 4]. Впровадження такої системи сприятиме підвищенню підзвітності лобістів та відкритості даних, що робить інформацію доступною для наукових досліджень і дозволяє оцінювати ефективність існуючого законодавства з метою його подальшого вдосконалення, у тому числі посилення відповідальності за порушення у наведеній сфері діяльності.

Порівняльний аналіз української системи лобіювання та досвіду Польщі і ЄС дозволяє виділити ключові подібності та відмінності. В обох країнах впроваджено обов'язкову реєстрацію лобістів, ведення публічних реєстрів та етичні кодекси, що забезпечують прозорість контактів між суб'єктами впливу і державними органами [6, 7]. Водночас українське законодавство враховує національні особливості управління і адаптує європейські механізми до внутрішнього контексту, зокрема встановлюючи категорії осіб, які не можуть здійснювати лобістську діяльність, та деталізуючи порядок звітності.

На рівні ЄС функціонує Transparency Register, який охоплює всі основні інституції Європейського парламенту та Єврокомісії, що створює можливості для порівняння ефективності регуляторних механізмів і потенційного впливу на підзвітність [7, 9].

Таким чином, українська модель відтворює ключові європейські стандарти прозорості, при цьому враховує локальні умови та дозволяє оцінювати ефективність впроваджених норм у практичній діяльності.

Впровадження закону та Реєстру прозорості створює передумови для підвищення прозорості та підзвітності взаємодії бізнесу і держави, зменшення корупційних ризиків. Протягом перших трьох місяців роботи Реєстру, демонструють успіх, в наведеному напрямку, де реєстрацію здійснило понад 50 суб'єктів лобістської діяльності та активне подання звітів щодо фінансових витрат і напрямів впливу [2, 5]. Результати свідчать про перші кроки до зниження непрозорого впливу та потенційне зменшення корупційних ризиків. Громадський контроль, через публічний доступ до прозорих даних дозволяє науковцям, журналістам та громадськості здійснювати моніторинг і порівняльний аналіз ефективності впроваджених норм, що, за умови послідовного адміністрування та дисциплінованого виконання вимог суб'єктами лобістської діяльності, може створити основу для подальшого вдосконалення нормативного регулювання [2, 5, 8, 9].

Висновки та пропозиції. На велике переконання, Український Реєстр створює інституційну основу для підвищення прозорості та запобігання конфліктам інтересів, наслідуючи досвід та практику Європейського Союзу. Ефективність його функціонування значною мірою залежатиме від якості адміністрування, дисципліни суб'єктів лобістської діяльності та регулярності подання звітності. Очікується, що систематичний моніторинг та публічний доступ до інформації сприятимуть формуванню нових стандартів підзвітності, посиленню контролю за законністю контактів між бізнесом і владою та поступовому зниженню ризиків непрозорого впливу. В перспективі накопичення статистики порушень у цій сфері.

Практична реалізація положень закону дозволять науковцям, журналістам і громадськості оцінювати ефективність системи, порівнювати її з європейськими моделями та визначати напрями подальшого вдосконалення регулювання лобістської діяльності в Україні.

Література:

1. Закон України «Про лобіювання» від 23.02.2024 № 3606-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3606-20> (дата звернення: 08.09.2025).

2. Інформаційний довідник НАЗК щодо застосування Закону України «Про лобіювання» станом на 01.09.2025. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2025/Info-dovidnyk-lobiyuvannya.pdf> (дата звернення: 08.09.2025).

3. В Україні запрацював закон про лобіювання: що потрібно знати // Poda.gov.ua. URL: <https://poda.gov.ua/news/235639> (дата звернення: 08.09.2025).

4. Ukraine: Law on lobbying takes effect // Lexology, 02.09.2025. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=31de9860-0bd0-4302-b537-57f6b67d29bc> (дата звернення: 08.09.2025).

5. 1 вересня 2025: що змінює новий закон про лобіювання // 7eminar.ua, 31.08.2025. URL: <https://7eminar.ua/news/11731-z-1-veresnya-2025-roku-nabiraje-cinnosti-zakon-ukrayini-pro> (дата звернення: 08.09.2025).

6. Закон Польщі від 7 липня 2005 р. «Про лобістську діяльність у правотворчому процесі». URL: <https://pravo.hse.ru/partnercompet/lobby> (дата звернення: 08.09.2025).

7. Лоббизм в ЄС: правова основа в Польщі (2006) і Литві (2001) // Wikipedia. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Лоббизм_в_Европейском_союзе (дата звернення: 08.09.2025).

8. OECD Anti-Corruption and Integrity Outlook 2024: Poland Country Note. URL: https://tilman-hoppe.de/Lobbying_Toolkit-RU.pdf (дата звернення: 08.09.2025).

9. Lobbying Toolkit: аналіз реєстрів, плата, відкриті дані. URL: https://tilman-hoppe.de/Lobbying_Toolkit-RU.pdf (дата звернення: 08.09.2025).

10. Додаткове джерело про тенденції реєстрації лобістів у ЄС. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Лоббизм> (дата звернення: 08.09.2025).

11. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18?find=1&text=%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9#w1_1